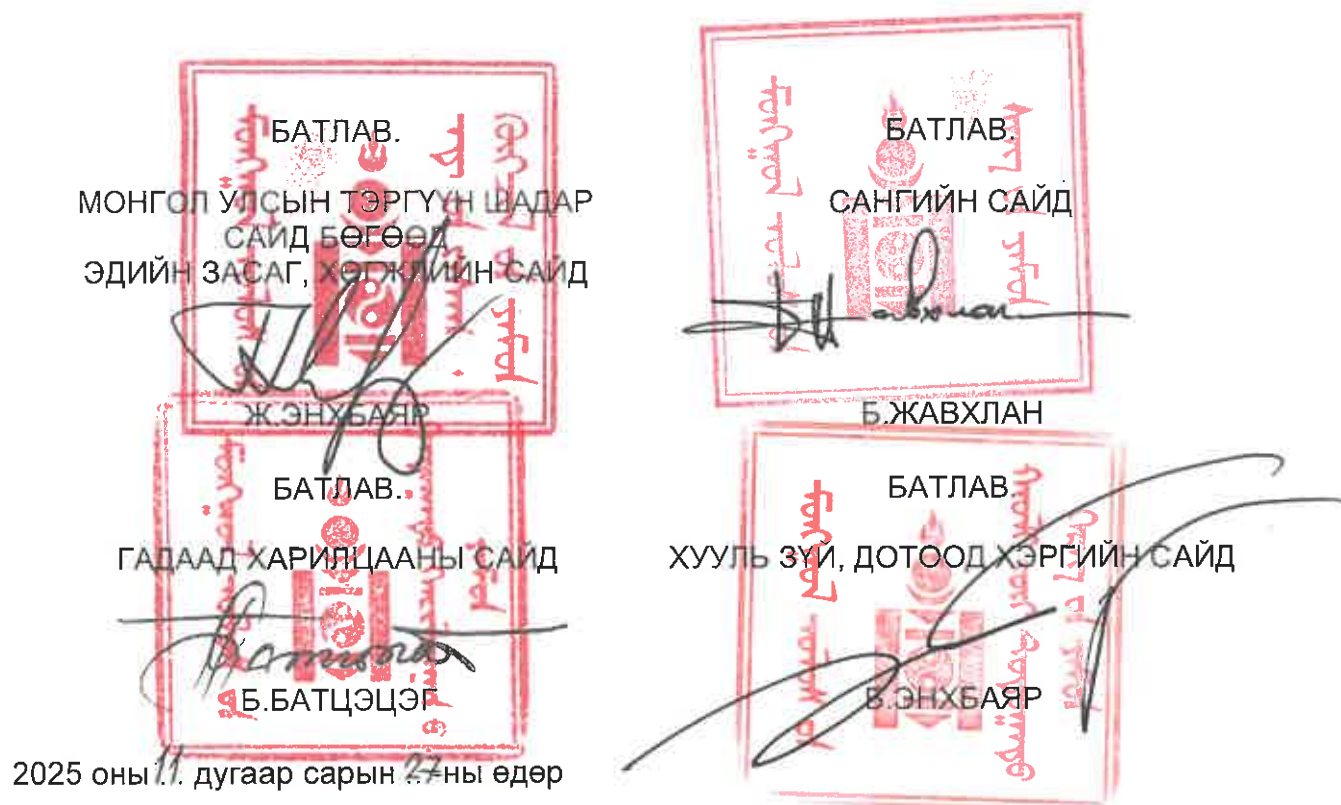

**МОНГОЛ УЛС БОЛОН ЕВРАЗИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХОЛБОО, ТҮҮНИЙ
ГИШҮҮН ОРНУУД ХООРОНДЫН ХУДАЛДААНЫ ТҮР ХЭЛЭЛЦЭЭРИЙГ
СОЁРХОН БАТЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1 .Хууль зүйн үндэслэл

“Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн Зорилт 4.4-т “Бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцид нэгдэж, худалдааг хөнгөвчилнө”, “Зорилтыг хэрэгжүүлэх I үе шат 2021-2030 онд Хөрш орнуудыг дамжсан эдийн засгийн коридорыг хөгжүүлэх, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс, Оросын Холбооны Улстай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулж, бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны интеграцид нэгдэх замаар эдийн засгийн гадаад харилцааг эрс нэмэгдүүлэх үе” гэж заасан.

Мөн Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.2.5.1-т “Цөөн зах зээл, цөөн нэр төрлийн бүтээгдэхүүний экспорт, импортоос хэт хамааралтай үндэсний эдийн засгийн эмзэг байдлыг бууруулна.”, 3.2.5.3-т “Нэг орноос худалдан авах бараа бүтээгдэхүүн нийт импортод хэт давамгайлахаас сэргийлэх бодлого баримтална”, 3.2.5.4-т “Бүс нутгийн болон олон улсын интеграцид нэгдэх, чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах асуудлыг эдийн засгийн аюулгүй байдал, хөгжлийн шаардлагыг харгалзан, судалгаа, тооцоонд тулгуурлан, шат дараатай, сонголттойгоор хэрэгжүүлнэ” гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4.2.11-т “Бүгд Найрамдах Солонгос Улс болон Евразийн эдийн засгийн холбоо, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улстай эдийн засгийн түншлэл, чөлөөт худалдааны

хэлэлцээрийг байгуулж, худалдааны түнш улс орнуудтай хамтран ажиллах эдийн засгийн чиглэлийг нарийвчлан тодорхойлж, хөрөнгө оруулалт, экспорт, бизнесийг дэмжсэн харилцааг хөгжүүлнэ” гэж тусгагдсан.

1.2. Практик шаардлага

2024 оны байдлаар Монгол Улсын худалдааны салбар дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ)-ний 17.8 хувь, идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжийн 38.2 хувийг бүрдүүлж, 195,081 хүн буюу нийт ажиллагсдын 14.4 хувийг ажлын байраар хангаж байна.

Монгол Улс нь зөвхөн Япон Улстай эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээрийг 2015 онд байгуулсан. Мөн Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээрт 2019 онд, Ази, Номхон далайн хил дамнасан цаасгүй худалдааг хөнгөвчлөх тухай ерөнхий хэлэлцээрт 2022 нэгдэн орж, тус тус соёрхон баталсан. Бусад улс орнуудтай харьцуулахад Монгол Улс олон улсын хэмжээнд чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулсан орны үзүүлэлтээр хамгийн цөөн гэрээ байгуулсан орны тоонд багтаж байна.

Монгол Улс нь далайд гарцгүй, хоёр том эдийн засгийн дунд байрладаг тул уул уурхайн бүтээгдэхүүний түүхий эдийн зах зээл болон үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдал болон гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг дэмжихэд бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцид нэгдэх, гадаад худалдааны зах зээлийг тэлэх, нэг эдийн засгаас хараат байдлыг бууруулах, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэх, цаашлаад хувийн хэвшил, жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих, экспортын зах зээлийг тэлэх, худалдааг хөнгөвчлөх бодлогыг хэрэгжүүлэх нь чухал ач холбогдолтой байна.

Монгол Улсын нийт бараа эргэлтийн 69.5 хувийг Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс (БНХАУ), 10.7 хувийг Оросын Холбооны Улс (ОХУ) тус тус эзэлж байна. Манай улсын нийт экспортын 91.3 хувийг БНХАУ эзэлж байна. Энэ нь экспортын зах зээлийн хэт төвлөрөл болон хамаарлын эрсдэлийг бий болгож байгаа тул экспортын зах зээлийг төрөлжүүлэх, шинэ зах зээлд нэвтрэх зайлшгүй шаардлагатай байна.

Монгол Улс Евразийн эдийн засгийн холбоо (ЕАЭЗХ)-ны гишүүн орнууд болох ОХУ, Бүгд Найрамдах Беларусь Улс (Беларусь), Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (Казахстан), Бүгд Найрамдах Армени Улс (Армени), Бүгд Найрамдах Киргиз Улс (Киргиз) орнуудтай хийсэн гадаад худалдааны нийт бараа эргэлт 2024 онд 3.0 тэрбум ам.доллар байгаагаас 2.9 тэрбум ам.доллар нь импорт байна. Манай улстай хийсэн тус холбооны гишүүн 5 орны худалдааны 97.2 хувийг ОХУ, 1.8 хувийг Казахстан Улс, 0.8 хувийг Беларусь Улс, 0.1 хувийг Киргиз Улс, 0.02 хувийг Армен Улс тус тус бүрдүүлж байна. ЕАЭЗХ нь манай улсын нийт бараа эргэлтийн 11 хувь, экспортын 0.7 хувь, импортын 25 хувийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд бараа эргэлтийн харьцаа 96:4 байна. Энэ нь гадаад худалдааны тэнцэл эрс алдагдсан байгааг харуулж байна.

ЕАЭЗХ нь гаалийн нэгдсэн нэг нутаг дэвсгэртэй ба бусад орнуудтай хийх худалдаанд гаалийн нэгдсэн нэг татвар болон зохицуулалтыг хэрэгжүүлдэг. ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудаас хөдөө аж ахуй болон боловсруулах салбарын бүтээгдэхүүнд дунджаар 15-50 хувийн гаалийн татвар ногдуулдаг, тарифын бус саад тотгор их байгаа нь Монгол Улсын бүтээгдэхүүн ЕАЭЗХ-ны зах зээлд нэвтрэх, өрсөлдөх

чадварт сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа гол хүчин зүйл болж байна.

Монгол Улс ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудтай худалдааны хэлэлцээр байгуулах замаар экспортыг төрөлжүүлэх, нэмэгдүүлэх, тарифын болон тарифын бус саад тотгорыг бууруулах, гадаад худалдааны тэнцлийг сайжруулах, улмаар бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцид тэнцвэртэй, үр ашигтайгаар нэгдэх нь зүйтэй байна.

Түүнчлэн эрүүл ахуй, хорио цээрийн шаардлагыг харилцан уялдуулах, тохирлын үнэлгээний үр дүнг талууд харилцан зөвшөөрөх, барааг гаалиас хурдан шуурхай олгох, эрсдэлд суурилсан гаалийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх зэрэг худалдааг хөнгөвчлөх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Түүнчлэн Худалдааны түр хэлэлцээрт талууд итгэмжлэгдсэн аж ахуйн нэгж (ИААН) хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхээр тохирсон бөгөөд одоогоор уг асуудлыг холбогдох журмаар зохицуулж байна. Иймд ИААН-д олгох хөнгөлөлтийн асуудлыг Гаалийн тухай хуульд тусгахаар байна.

Мөн хэлэлцээрт 5,000.0 еврогоос бага үнийн дүн бүхий барааны гарал үүслийн мэдүүлгийг үйлдвэрлэгч, эсхүл экспортлогч өөрөө гаргаж болохоор заасан тул Гаалийн тариф, татварын тухай хуульд үйлдвэрлэгч, экспортлогч гарал үүслийн мэдүүлэг гаргаж болох тухай, гарал үүслийн баримтыг нөхөн гаргах хугацааны асуудлыг хэлэлцээрийн зохицуулалттай уялдуулах асуудлыг тус тус нэмж тусгах шаардлагатай байна.

Дээр дурдсан хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлагад тулгуурлан Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын Худалдааны түр хэлэлцээрийг соёрхон батлах тухай хуулийн төслийг боловсруулах шаардлагатай байна.

Хоёр.Хуулийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төсөл нь 1 зүйлтэй байх бөгөөд тус зүйлд 2025 оны 6 дугаар сарын 27-ны өдөр байгуулсан Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын Худалдааны түр хэлэлцээрийг Монгол Улсын Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр соёрхон батлахаар тусгасан.

Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын Худалдааны түр хэлэлцээрийн хүлээгдэж буй эдийн засгийн нөлөөллийн шинжилгээг Дэлхийн худалдааны анализ төсөл ерөнхий тэнцвэрийн стандарт загвар (GTAP) ашиглан хийсэн.

Импортын 367 мөр барааны 356 барааны тарифыг тэглэх, 6 барааны тарифыг 25-50 хувь бууруулах, 2 бараанд тохирсон квотын хэмжээнд тарифыг тэглэх, 3 бараанд тохирсон квотын хэмжээнд тарифын хөнгөлөлт эдэлснээр импортын тарифын орлого багасах хэдий ч өрхийн хэрэглээ болон экспорт нэмэгдэж улмаар эцсийн хэрэглээ өсөж, ДНБ-ний бодит өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Өрсөлдөх чадвар бүхий салбарын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн биет хэмжээ өсөх хандлагатай байгаа бөгөөд үүнд савхин эдлэл, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн, үхэр, хонь, ямаа зэрэг малын тоо толгой, тослог ургамал, нэхмэл, нөөшилсөн махан бүтээгдэхүүн зэрэг 30 салбар (GAP шинжилгээ нийт 65 салбартай) багтаж байна. Тус хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх тохиолдолд дотоодын хувцас үйлдвэрлэл 2.6 хувь, арьс шир савхин эдлэл 1.4 хувь, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн 1.4 хувь, амьд үхэр, хонь, ямаа 1.2 хувь, тослог ургамал 0.8 хувь болон нэхмэл эдлэл 0.7 хувиар тус тус өсөх төлөвтэй байна.

Тус шинжилгээгээр ОХУ-д экспортлох хиам, зайдас, нухаш зэрэг нөөшилсөн махан бүтээгдэхүүний хэмжээ 140.0 хувь, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн 125.0 хувь, бэлэн хувцас 84.3 хувь, нэхмэл эдлэл 55.4 хувь, савхин эдлэл 45.7 хувь тус тус өсөхөөр, Казахстан Улсад экспортлох арьс ширэн бүтээгдэхүүн 152 хувь хүртэл, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн 113.0 хувь, бэлэн хувцас 134.0 хувь, нэхмэл эдлэл 27.0 хувь, савхин эдлэл 152.0 хувиар тус тус өсөхөөр байна.

ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын экспорт буюу Монгол Улсын импортын барааны өөрчлөлтийн хувь бага байна. Тухайлбал Монгол Улсын модон эдлэлийн импорт 3.6 хувь, шил керамик гипс 2.8 хувь, гахай тахианы мах 2.1 хувь, судаг өвсний үр 2.0 хувь, жимс жимсгэнэ, шүүс, сахар, шоколад зэрэг хүнсний бүтээгдэхүүн 1.5 хувь, хар төмөрлөг 1.5 хувь тус тус өсөхөөр байна.

Монгол Улсаас ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнууд руу экспортлох барааны гаалийн тарифыг тэглэснээр тухайн барааг үйлдвэрлэгч аж ахуйн нэгжүүдийн орлого нэмэгдэж, шинэ зах зээлд нэвтрэх боломж бүрдэж, хөдөө аж ахуйн салбарын өрсөлдөх чадвар сайжран олон улсын стандартад нийцсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд чухал түлхэц болно.

Хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн экспортлоход тавигдах эрүүл ахуй, хорио цээрийн шаардлагыг хялбаршуулах, тохирлын үнэлгээний дүнг харилцан хүлээн зөвшөөрөх талаар хэлэлцээг эхлүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

Гаалийн мэдүүлгийг бүртгэснээс хойш 4 цагийн дотор барааг олгох зохицуулалт нь бараа бүтээгдэхүүн хил дээр саатах эрсдэлийг бууруулж, нийлүүлэлтийн сүлжээг шуурхай болгоно. Цахимаар мэдээлэл солилцох, бага эрсдэлтэй бараанд хялбаршуулсан горим хэрэглэх, итгэмжлэгдсэн аж ахуйн нэгж хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр бизнес эрхлэгчдийн цаг хугацаа, зардлыг хэмнэж, Монгол Улсын гаалийн шинэчлэлийг олон улсын жишигт нийцүүлэхэд чухал алхам болох юм.

Гарал үүслийн гэрчилгээг цахимаар солилцох боломжийг бүрдүүлж, биет байдлаар шаардахгүй болсноор гаалийн үйл ажиллагаа хурдсаж, бичиг баримтын бүрдүүлэлтийг хялбаршуулна. Мөн гадаад худалдаа эрхлэгч бараа экспортлоход гарал үүслийн гэрчилгээг Монголын Үндэсний Худалдаа Аж Үйлдвэрийн Танхимаас олгох шаардлагагүй болох бөгөөд 5,000.0 еврогоос хэтрэхгүй бараанд гарал үүслийн мэдүүлгийг бизнес эрхлэгч өөрөө гаалийн байгууллагад мэдүүлж болохоор тусгасан нь цаг хугацаа, зардал хэмнэсэн, жижиг, дунд үйлдвэрлэгчдийг дэмжсэн зохицуулалт болно.

ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудаас гаралтай түүхий эд, барааг ашиглан Монгол Улсад үйлдвэрлэсэн бараа бүтээгдэхүүнийг Монгол Улсын гарал үүсэлтэй бараанд

тооцох, барааг тээвэрлэхэд зориулж савласан савлагаа, баглаа боодлын материал, хайрцаг савыг тухайн барааны гарал үүслийг тогтооход тооцохгүй байхаар заасан. Мөн барааны гарал үүслийг 50 хувиас дээш Монгол Улсаас гаралтай бараа байх тохиолдолд Монгол Улсаас гаралтай бараа гэж тооцохоор байгаа нь дотоодын үйлдвэрлэгчдэд гарал үүслийн хувьд таатай нөхцөл олгож байна.

Түүнчлэн худалдааны эргэлт нэмэгдсэнээр гадаадын болон дотоодын хөрөнгө оруулалт өсөх боломжтой бөгөөд улмаар хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарын үйлдвэрлэл, өрсөлдөх чадвар, чанар, бүтээмж сайжирч, ажлын байр нэмэгдэнэ. Мөн үйлдвэрлэлийн зардал, импортын бүтээгдэхүүний үнэ буурснаар эцсийн хэрэглэгчид болон өрхийн хэрэглээнд таатай нөлөө үзүүлж, инфляцыг бууруулах боломжтой.

Уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл нэмэгдсэнээр эдийн засгийг төрөлжүүлж худалдааны хараат байдлыг бууруулна. Хэлэлцээрийн үр дүнд экспортын чиг баримжаатай хүнс, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх суурь нөхцөл бүрдэх юм.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал

Тус хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай нийцсэн бөгөөд уг хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Гаалийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Гаалийн тариф, гаалийн татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.

—ooOoo—